

ЎҚИШ САВОДХОНЛИГИНИ ШАКЛЛАНТИРИШДА МАКТАБ КУТУБХОНАСИНИНГ ЎРНИ

Султанова Зухра Шухратовна

Муҳаммад ал-Хоразмий номидаги

Тошкент ахборот технологиялари университети

“Ахборот кутубхона тизимлари” кафедраси ўқитувчиси

<https://doi.org/10.5281/zenodo.8037484>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 08-June 2023 yil

Ma'qullandi: 10-June 2023 yil

Nashr qilindi: 14-June 2023 yil

KEY WORDS

Ўқиш саводхонлиги-бу инсоннинг ўз мақсадларига эришиш, билим ва имкониятларини кенгайтириш, ижтимоий ҳаётда иштирок этиш учун ёзма матнларни тушуниш ва улардан фойдаланиш, улар ҳақида мулоҳаза юритиш ва ўқиш билан шуғулланиш қобилиятидир.

ABSTRACT

Ўқув жараёнида ўз-ўзини тарбиялаш, когнитив фаолиятни ўз-ўзини ташкил этиш ва мактаб ўқувчилари томонидан доимий равишда ўрганиш қобилиятини эгаллаш катта ўрин эгаллайди. Кутубхона барча ўқувчилар учун муҳимдир, чунки у ахборот ресурсларидан фойдаланишни таъминлайди, болаларга маълумот билан ишлашни маслаҳат беради ва ўргатади, уларнинг ўқиш ва ахборот саводхонлигини оширади.

Ўқув жараёнида ўз-ўзини тарбиялаш, когнитив фаолиятни ўз-ўзини ташкил этиш ва мактаб ўқувчилари томонидан доимий равишда ўрганиш қобилиятини эгаллаш катта ўрин эгаллайди. Кутубхона барча ўқувчилар учун муҳимдир, чунки у ахборот ресурсларидан фойдаланишни таъминлайди, болаларга маълумот билан ишлашни маслаҳат беради ва ўргатади, уларнинг ўқиш ва ахборот саводхонлигини оширади.

Ўқиш саводхонлиги-бу инсоннинг ўз мақсадларига эришиш, билим ва имкониятларини кенгайтириш, ижтимоий ҳаётда иштирок этиш учун ёзма матнларни тушуниш ва улардан фойдаланиш, улар ҳақида мулоҳаза юритиш ва ўқиш билан шуғулланиш қобилиятидир.

Ўқувчиларнинг умумий таълимнинг асосий ўқув дастурини ўзлаштиришининг мазмуни ва режалаштирилган натижаларига қўйиладиган талабларга мувофиқ натижада ўқувчилар ўртасида универсал таълим ҳаракатларининг шаклланиши кўриб чиқилади. Улар орасида маълумотни ўқиш ва улар билан ишлаш алоҳида ўрин тутди.

Болалар китоблардан кўра телевизор, видео маҳсулотлар ва компьютерларни афзал кўришади ва натижада мактаб ўқувчилари ўқишни ёқтирмайди ёки хоҳламайди.

Болаларни турли хил маълумот манбалари билан ишлашга ўргатиш, тўғри материални танлаш, уларни ўқишга ўргатиш ва дарсларга тайёргарлик кўриш учун зарур бўлган турли хил билим манбаларидан танлаш лозим. Талабалар фойдали библиографик маълумотларни қизиқиш билан қабул қилишларини таъминлаш керак. Ахборот-кутубхона маркази сифатида доимий равишда ўқув жараёнининг барча иштирокчилари учун ҳар қандай маълумотларга кенг ва барқарор киришни таъминлаши керак.

Мактаб ўқувчиларининг ўқиш мустақиллиги шахсиятнинг муҳим сифати ва тарбиявий ишнинг зарурий маҳоратидир. Ушбу турдаги фаолиятни ривожлантиришни бошланғич синфдан бошлаш керак.

Болалар одатда кутубхонага ўйноқи тарзда қатнайдилар. Мактаб кутубхоначисининг вазифаси болани китоб ва ўқиш билан таништиришдир, чунки бизнинг болаларимиз ўқийдими, нима ўқийди ва қандай ўқийди, уларнинг ҳозирги муваффақияти ва келажакдаги тақдирига боғлиқ. Аммо ўқувчилар кутубхонага ташриф буюришлари ва фаол иштирокчилар бўлишлари учун улар билан доимий равишда ишлаш, қизиқарли тадбирларни ўтказиш учун янги усул ва технологияларни топиш ва улардан фойдаланиш керак.

Бошланғич мактаб ўқувчисининг маънавий дунёси уларнинг ривожланиш даражасига мос келадиган энг қимматли нарсаларни – ақлий, ҳиссий, эстетик ва шу билан бирга уларнинг кейинги ривожланишига ҳисса қўшиши керак. 13-14 ёшга тўлган ўқувчилар фаол ижодий ва ижтимоий фаолият оstonасида бўладилар. Кутубхоначи уларга нафақат китобларга, балки ёшлар газета ва журналларига ҳам доимий қизиқишни ривожлантиришга ёрдам бериши керак, чунки даврий нашрлар ўсмирларга кўп нарса бериши мумкин.

Ўқувчилар ўртасида ўқиш маданиятини ривожлантириш учун кутубхона ишининг энг фаол шакллари: биринчиси, албатта, кутубхона кўрғазмалари.

Кутубхона дарсини ўтказиш шакллари хилма-хилдир. Кўпинча классик шакл қилинган ишларни қисқача такрорлаш, янги материални тақдим этиш ва уни бирлаштириш билан ишлатилади. Аммо бугунги кунда викториналар, интеллектуал турнирлар, библиографик ва ролли ўйинлар, танловлар, адабий саёҳатлар, адабий расм хоналари каби фаол машғулотлар шакллари долзарбдир.

Китоб кўрғазмалари. Визуал китобларни тарғиб қилишнинг энг самарали шакллари билан бири бу китоблар кўрғазмаси. Кўрғазмада ўқувчи маълум бир кетма-кетликда тақдим этилган битта мавзу билан бирлаштирилган китоблар ва даврий мақолаларни кўради. Бу ёш китобхонларни ўқишни ташкил этишга ёрдам беради. Китоб кўрғазмаларининг мавзуси хилма-хилдир, чунки кўрғазмалар турли мақсадларда ташкил этилади.

Мактаб кутубхонасидаги кўрғазмалар маълум бир мавзуга бағишланган тадбирлар учун асос бўлиши мумкин: таниқли муаллиф ёки адабий қаҳрамоннинг туғилган куни, муҳим сана, китоб муҳокамалари, ахборот кунлари, юқори даражадаги ўқишлар, китоб шарҳлари ва бошқалар.

Адабий шеърят кечалари. Бундай кечалар ўқувчиларнинг бадиий тарбиясига ҳисса қўшади, уларнинг санъатга қизиқишини уйғотади, эстетик тарбияни тарғиб қилади ва мактаб ўқувчиларининг адабий дидини шакллантиради. Қоида тариқасида,

бундай тадбирлар тақдимотлар ва видеоларни кўриш билан тўлдирилади. Уларнинг барчаси, албатта, китоб кўргазмалари, тақдим этилган китобларнинг қисқача шарҳлари, шунингдек, ушбу китобларни ўқиш бўйича тавсия суҳбатлари билан бирга келади.

Ёзувчилар ва таниқли одамлар билан учрашувлар. Бундай учрашувларда таклиф этилган меҳмонлар болаларга китоблар ва нашрлар ҳақида жуда кўп қизиқарли нарсаларни айтиб беришади, ижодий режалари билан ўртоқлашадилар. Бундай учрашувларни ташкил этиш нафақат мактаб ўқувчилари орасида когнитив фаоллик ва ўқишга қизиқишни ошириш усули, балки инсоннинг, эҳтимол келажакдаги шоирларнинг истеъдодини очиб бериш учун рағбат, туртки беради.

Мактаб кутубхонаси фаоллиги. "Бола китобни тарғиботчиси бўлиши керак, шунда у китобни ўқиб бўлгач, бошқа болаларга беради, ўқиганлари ҳақида гапириб беради, ўқишга қизиқишни, кутубхонага ёзилиш истагини уйғотади..." - бу кутубхона активининг муҳим мақсади. Биз ҳар доим турли синф ўқувчиларини жалб қилишга ҳаракат қиламиз.

Кутубхона ва оила. Оилада боланинг шахсияти, унинг турли фаолият турларига, шу жумладан ўқишга муносабати шаклланади. Ўқувчи оиласи билан алоқалар болалар учун ўқиш маданиятини ташкил этиш ва шакллантиришда кутубхона ишига таъсир қилувчи муҳим омил ҳисобланади.

Ўқувчиларнинг ўқишга бўлган қизиқишини шакллантириш бир неча омилларга боғлиқ деган хулосага келишимиз мумкин. Энг муҳими, бу йўналишда ҳам кутубхоначи, ҳам ўқитувчи, ҳам ота-она биргаликда ишлаши керак. Бизнинг вазифамиз боланинг қизиқишини уйғотиш, уларни китобга қизиқтириш, асар қаҳрамонларига ҳамдардлик билдиришдир. Агар болаларга ёшлиқдан мутолаа маданиятини шакллантирилса болалиқдан сингдирилган китобга бўлган қизиқиш ҳеч қачон йўқолмайди, балки вақт ўтиши билан кучайиб боради ва шу билан боланинг ажралмас шахс, ўз мамлакатининг масъулиятли ва ҳалол фуқароси сифатида шаклланишига таъсир қилади.

Кутубхона ушбу тадбирларнинг барчасини ўқувчи малакасини ошириш ва узлуксиз ўқитувчилар таълими тизимида маънавий-ахлоқий таркибий қисмни ривожлантириш учун хизмат қилади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Шрайберг, Я. Л. Электронное библиотековедение – новая наука? К постановке вопроса / Я. Л. Шрайберг, Ю. В Соколова // Научные и технические библиотеки. – 2019. – № 12. – С. 85–93.
2. Jasco, P. What is Digital Librarianship // Computers in Libraries. – 2000. – Vol. 1. – Pp. 54–55.
3. Что такое электронное библиотековедение? // Научные и технические библиотеки. – 2002. – № 1. – С. 123–126.
4. Jasco, P. Design and implementation of a course on "digital librarianship" // Proceedings of the 2nd ACM/IEEE-CS Joint Conference on Digital Libraries (JCDL) (Portland, Oregon, USA, 13–17 July, 2002). – Available at: <http://lair.indiana.edu/papers/jasco.pdf> (20.06.2013).